

ЗНИЖЕНОРОЗМОВНІ ЕКСПРЕСИВИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ Й АНГЛІЙСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

МАКАРОВЕЦЬ Ю. В.

Київський національний лінгвістичний університет

Увагу мовознавців завжди привертала питання еволюції та розвитку мови – основного засобу спілкування, що постійно змінюється в просторі й часі. Ці зміни, у свою чергу, позначаються на утворенні нових лексем і фразем, їх функціонуванні, семантиці та прагматиці. Останню активно досліджують сучасні лінгвісти (А. П. Загнітко, Т. А. Космеда, Г. Г. Почепцов, О. Д. Шмельов та ін.), адже першочерговою метою будь-якого висловлювання виступає вплив, очікування певної реакції реципієнта.

Загально визнано, що відношення до дійсності зазвичай виражено в оцінці. Так, М. М. Михальченко зазначає, що вона, поєднуючи у собі семантичний і прагматичний аспекти, “охоплює всі галузі людського життя, є виразником семантики ставлення (в аспекті схвалення / несхвалення) до подій і явищ навколишнього світу” [2, с. 217]. В оцінці відображено реакцію мовця, яка зазвичай спрямована на те, щоб викликати зворотну реакцію адресата. Тому питання експресивності висловлювання, як ми помітили, набуває все більшої актуальності й поширення в україністиці й англістиці. Надзвичайно важлива роль вивчення виявів експресивності, її особливостей, тенденцій, нових засобів передачі чітко простежується у медійному дискурсі. Як слушно зауважує О. А. Стишов, саме стиль засобів масової інформації є найбільш динамічним серед усіх інших мовностильових різновидів, “бо на відносно короткому часовому відтинку засвідчує бурхливі зміни в усіх царинах життя як українського суспільства, так і міжнародної спільноти, послуговується мовними одиницями з інших функціональних стилів...” [3, с. 74].

Від ступеня експресивності, вираженої автором, залежать якісні і кількісні характеристики вживаної у медійних текстах маркованої лексики, дослідження якої висвітлено у працях В. Д. Каліущенка, М. Д. Гулей, Т. А. Крисанової та ін. Відомо, що журналісти вдаються до різних прийомів для зацікавлення сприймача інформації. Проте використання зниженої розмовної лексики займає чи не найпершу позицію серед стилістично маркованих одиниць мови, що мають значний вплив на реципієнта. Іноді журналісти, незважаючи на мовностилістичні норми (якщо в радянську добу автори використовували переважно нейтральні засоби, рідше забарвлену лексику, то нині ситуація докорінно змінилася), вдаються до використання таких одиниць, які раніше були табуйованими, – сленгізмів, жаргонізмів, арготизмів, грубих слів і навіть вульгаризмів заради досягнення єдиної мети – прикути увагу читача до матеріалу повідомлення.

Мову мас-медіа у різних аспектах досліджували такі українські й зарубіжні науковці: розвідки загального характеру (Д. Х. Баранник, О. О. Сербенська, М. А. Жовтобрюх, Б. М. Ажнюк, Г. Б. Мінчак, О. І. Андрейченко, О. О. Земська, О. Розен, Л. Ферм, Г. Шмідт, Ц. Аврамова), функціонально-стилістичні особливості (С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, Ю. О. Арешенков,

І. В. Арнольд, Н. М. Разінкіна, М. М. Кожина, Д. Байбер, С. Конрад та ін.), емоційно-оцінна і знижена лексика (Л. О. Ставицька, О. А. Стишов, А. С. Стадній, І. В. Онищенко, Н. В. Линник). З усього розмаїття засобів масової інформації для дослідження негативномаркованої лексики ми обрали публіцистику.

Актуальність цієї розвідки зумовлена активізацією вживання зниженорозмовних експресивів у досліджуваний період (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) у мові українських і англійських газет (зокрема британських), а також недостатнім вивченням зазначених одиниць у зіставному аспекті. Мета статті – виявлення, опис і зіставлення семантичних і прагматичних особливостей названих слів і фразеологізмів в українській і англійській мовах (на матеріалі газет і електронних версій друкованих видань). Для досягнення поставленої мети необхідно розв’язати такі завдання: проаналізувати зниженорозмовні експресиви у публіцистиці обох мов, з’ясувати особливості їх використання у тексті, виокремити зазначені одиниці у групі відповідно до мети вживання, виявити їх схожі і відмінні характеристики.

Джерельною базою для статті слугували україномовні газети (“Літературна Україна”, “Україна молода”, “Шлях перемоги”, “Молодь України” та ін.) і англійське інтернет-видання – газета *The Sun*. Варто пояснити вибір останньої: відомо, що переважна більшість негативномаркованої лексики вживається, звичайно ж, у англійській бульварній пресі, а не у так званій “якісній”. Саме тому ми звернулися до зазначеного вище “жовтого” видання, щоб проаналізувати особливості використання знижених експресивних одиниць.

Зібраний і опрацьований нами фактичний матеріал засвідчив: найбільше таких одиниць використано у заголовках, що, як правило, містять найважливішу інформацію, викладену в тексті. Заголовки україно- й англійських видань різнобічно було досліджено такими лінгвістами, як С. І. Потапенко, А. М. Коваленко, Г. П. Музиченко, М. А. Шамелашвілі, С. В. Лазаренко, І. В. Арнольд, Н. Simon-Vanderberger та ін.

З огляду на те, що нашу розвідку орієнтовано на зіставний аспект, зупинимося передусім на типових рисах у вживанні зниженорозмовних експресивних одиниць в обох досліджуваних мовах.

За характером і метою експресивного висловлювання зниженорозмовні лексеми і фрази поділяємо на декілька груп (хоча у багатьох випадках між ними досить важко провести чітку межу, адже, залежно від контексту, одна і та ж експресивна одиниця набуває інших значень). Характерно, що серед аналізованих мовних одиниць переважають експресиви, які вжито з метою висміювання чи виявлення несхвального ставлення до особи (іноді до дії). Так, у одній із статей автор критикує відому співачку Мадонну, яку було названо *drowned rat* (букв. “мокрий щур”, “пацюк”) через її “аж ніяк не зірковий” зовнішній вигляд, коли вона потрапила під дощ у Лондоні. Пор.: *The Dress You Up singer, 52 – who, bizarrely, wore sunglasses – looked like a drowned rat in the London rain* (S, 23.08.10). В українській мові цьому словосполученню відповідає аналогічний за експресивністю фразеологізм *мокра курка*. До того ж тут простежується негативне ставлення британців до американських зірок. В українських газетах також часто зустрічаємо близькі за експресивністю одиниці, що виражають висміювання, несприйняття, неповагу до певних осіб, на зразок: *похвалько*, *пу-*

т'юниш, Льюня-Космос та ін. Пор.: *А у відповідь почула від похвалька, що дяться* у нього не лише “дерев'яні”, але й “зелені” (ШП, 08.09.99, с. 5); Генерация “П” “путьонишів” (заголовок) (УМ, 28.07.07, с. 2).

Лексеми *bonkers* “божевільний”, *gaga* “божевільний”, “маразматик”, *offal* “потрухи, тельбухи” (за вимовою це слово співзвучне з *awful* “жахливий”) та фразема *to go gaga* “стати недоумкуватим, маразматиком” мають негативно марковану конотацію. Усі вони так чи інакше пов'язані з іменем епатажної американської співачки Леді Гаги. Звернемо увагу на їх контекстуальну семантику: *BONKERS star LADY GAGA says dead painter Andy Warhol is sending her messages from beyond the grave* (S, 13.09.10); *BARBARA Windsor is going gaga for GAGA* (S, 10.09.10); *Gaga, you look offal* (S, 14.09.10).

Якщо перші дві лексеми було вжито лише з метою висміювання дивакуватості співачки, то за допомогою третьої акцент поставлено і на осудженні. Щодо використання наведеного вище фразеологізму, то у статті йдеться про рекламу лотереї, для якої 73-річну Барбару Віндзор одягли у незвичайне вбрання з 200 фішок, що використовуються для гри у бінго (варіант лото). У коментарі не випадково слово *gaga* згадано двічі: перший раз у словосполученні “стати недоумкуватим/схибленим”, а другий – в імені епатажної Леді Гаги (адже співавтором одягу для пані Віндзор став дизайнер суконь самої співачки – Він Бернем). Тому впливає, що Барбара Віндзор “стає схибленою”, як і Гага. Як бачимо, гра слів побудована на омонімічному використанні первинного значення слова *gaga* “божевільний” і сценічного імені співачки Стефані Джоанни Джерманотти – (*Lady*) *Gaga*.

Осуд і зневагу також відображено в українських оказіональних одиницях *свинолюдина* “особа, яка поводить себе по-хамськи”, *лизоп'ят* “підлабузник, лакиза”, *віршомазати* “писати бездарні вірші”. Пор.: *Ідеєю повзучої агресії в дружню країну своїм мовчанням заохочували не лише лизоп'яти на кшталт щербичьких, кунаєвих, рашидових, а всі, абсолютно всі московські намісники в советських республіках* (МУ, 04.02.2000, с. 3); *Почуття сорому перестало існувати в нашому житті. Не соромно тепер убивати, замовляти вбивство, красти, розтинати батька-матір, віршомазати матюччям* (ЛУ, 16.04.98, с.2).

Цікавими способами утворення аналізованих слів відзначилися експресиви на позначення подружньої зради. Так, за допомогою телескопії деривовано оказіоналізм *lustard* “перелюбник” (від *lust* “надзвичайно жагучий сексуальний потяг до кого-небудь” + (*mus*)*tard* “гірчиця”). Наприклад, у статті із заголовком *Colonel Lustard* (S, 04.11.10) йдеться про ймовірний позашлюбний зв'язок двох полковників (чоловіка і жінки) армії Великої Британії. Такий випадок у військах і в британському соціумі вважається ганебним. Також словами *colonel lustard* підписане фото до статті, на якому обличчя полковника зображене на картці відомої в Британії та Америці настільної детективної гри *Cluedo Game*. Картка, напевно, зроблена за аналогією до вже існуючої, де на такому ж тлі зображений чоловік і підписано *Colonel Mustard*. Очевидно, журналісти вирішили залучити також асоціації, оскільки остання лексема співзвучна із грубим словом *bastard* “виродок”, що звичайно ж впливає на слухача імпліцитно, даючи оцінку цій події.

В українській мові також функціонує фразеологізм із тотожним значенням *ходити наліво*. Пор.: *І взагалі, якщо чоловік ходить наліво, це ще не означає, що він не шанує дружини. Може, її просто береже від надмірної експлуатації?* (Б, № 7-8, 1995, с. 59).

Нетерпиме ставлення до людей іншої національності яскраво виражене у цитованому автором статті матеріалі про те, як актор Мел Гібсон якимось, будучи нападником, сказав образливі слова на адресу актриси Вайнони Райдер стосовно її єврейського походження. Ужитий М. Гібсоном вислів *oven dodger* (*dodger* “сендвіч”, *oven dodger* “принизливий термін, який відносять до масового знищення євреїв у газових камерах під час голокосту”, букв. “бутерброд / сендвіч з / у печі”). Аналізований вираз можна перекласти як живе м'ясо. Наприклад у контексті: *JEWISH actress WINONA RYDER claims MEL GIBSON once drunkenly called her an “oven dodger” – a sickening racist slur (sickening racist slur “бридке і принизливо-відразливе расистське звинувачення”)* (S, 16.12.10). В українській публіцистиці також знаходимо знижені експресиви, які належать до зазначеної групи: *нацюк*, *зоошовініст*, *кацапізм* та ін. Пор.: *Коли в понеділок уранці члени Центрального Проводу Руху, що поверталися зі свого виїзного засідання в Луганську, висіли із поїзда в Києві, у вокзальному газетному кіоску їх чекав неприємний сюрприз. Із публікації в “Київських відомостях” ... рухівці здивовано дізналися про “невдачу” свого візиту на Луганщину, де їх буцімто зустрічали гаслами про “нацюків (Ч.-Т., 26.06-02.07.97, с. 1); Ця нація [росіяни] – від царя до останнього асенізатора, від “общедемократа” Новодворської до зоошовіністів, котрим там “несть числа” – патологічно, невиліковно хвора* (УС, 14.10.99, с. 3).

В аналізованому нами матеріалі було виявлено і зниженорозмовні експресиви на позначення критики, розвінчання: *slam* “різко критикувати, розгромити, розвінчати”, *blast* “поливати брудом, плямити чісь добре ім'я, очорнювати”, *chav* “ізгой, вигнанець” (часто використовується зневажливо людиною, яка вважає іншу неосвіченою і з поганим смаком, але, яка одягається у дорогі речі провідних дизайнерів, носить коштовні ювелірні прикраси), *munch* “чвакати, плямкати”. Пор.: *And Dannii defended Cheryl's recent performance on the show after the 27-year-old was slammed for miming* (S, 01.11.10). Відома співачка Данні Міноуг і суддя шоу *X Factor* сказала кілька слів на захист недавнього виступу своєї колеги Шеріл Коул, який було розкритиковано у багатьох друкованих і електронних виданнях. Адаже остання, за словами журналістів, “прожувала/проковтнула” кілька рядків з пісні. Загальновідомо, що для судді шоу, відповідно, показовий виступ має бути представлений на найвищому рівні.

До групи зниженорозмовних експресивів, які у контексті, крім критики, набувають іронічного значення, можна віднести слово *kebab-munching* “той, хто чавкає шашлик”. Звернемо увагу на вживання цієї мовної одиниці у тексті: *CHERYL Cole has been blasted as the “biggest chav going” by kebab-munching single mum-of-four Kerry Katona* (S, 02.11.10). У реченні використано кілька слів зниженорозмовного характеру. Керрі Катона, британська телеведуча, співачка і акторка, за словами автора, різко критикує / заплямовує добре ім'я іншої співачки Шеріл Коул, хоча сама нічого видатного не являє, тим паче, щоб викривати недоліки інших – більш успішних людей. Зібраний нами фактичний матеріал

показує, що українські видання також містять лексеми на позначення критики, розвінчання з відтінком іронії: *правоохоронець*, *мовознайко*, *недозакон* “неповноцінний, неякісний закон”, *недореформа* “не доведена до логічного завершення, неповноцінна реформа”. Пор.: *Після цього молодіжні та студентські організації провели низку акцій протесту проти призначення колишнього керівника сумської міліції у МВС, нагадавши про безмір, який цей “правоохоронець” чинив під час президентських виборів руками підлеглих міліціонерів...* (УМ, 26.12.06, с. 5); *Цей, з дозволу сказати, мовознайко-конфліктолог початку ХХІ століття ще й глумиться...* (ЛУ, 35/07, с. 3); *Дехто вимагає скасування Конституційної “недореформи”* (УМ, 06.12.06, с. 5).

Засвідчено випадки вдалого стилістичного використання журналістами знижених одиниць із інших субмов. Так, наприклад, автор однієї із статей газети *The Sun* за 11 вересня 2010 року вживає слово *ex-minder*, яке походить із аргоскримінальних злочинців: *Angry ... ex-minder Fernando Flores wants 110m* (S, 11.09.10). Лексичну одиницю (*ex-*)*minder* “тілач, охоронець” використано у тексті про колишнього охоронця Брітні Спірс, який зараз вимагає від неї відшкодування за сексуальні домагання. В українській публіцистиці цю тенденцію підтримано: *пахан* “посадова особа, зверхник”, *чувирло* “нерозумна, недалека людина”, *відбивати* “повертати затрати”. Пор.: *[Такий обранець, який за якийсь кілограм гречки підкупив виборців] буде “відбиват” витрачені кошти, а потім і заробляти нові на наступні вибори* (УС, 10-17.08, 2000, с. 5).

Відмінним серед зазначених українських і англійських лексем є те, що перші вживаються переважно у переносному смислі, вимагаючи від читача отримання додаткових знань/інформації про зниженорозмовне слово (звичайно важливу роль відіграє і контекстуальне значення лексеми), а другі самі по собі мають переважно зрозумілу семантику, пряме значення.

Аналіз фактичного матеріалу дав змогу виокремити основні мовні і позамовні чинники, що сприяють активізації вживання зниженорозмовних одиниць у публіцистиці кінця ХХ–початку ХХІ ст. Зокрема в українській до таких ми відносимо: 1) демократизацію всіх галузей життя держави; 2) послаблення, а то й зникнення цензури й самоцензури; 3) зміну мовних смаків людей, особливо молодшого покоління (адже справедливою є теза про те, що кожне покоління має свою мову); 4) моду на певні слова і звороти в окремі часові зрізи; 5) індивідуально-авторський пошук більш виразових, образніших одиниць мови; 6) активізацію в останні роки колоквіальної і субстандартної лексики; 7) вплив аналогії у словотворенні маркованих одиниць; 8) потакання журналістів низьким смакам мовців. В англійській лінгвальній практиці важливу роль відіграла низка факторів: 1) динамічний розвиток британського соціуму, спричинений науково-технічним прогресом; 2) пошук журналістами нових форм вираження і впливу; 3) тенденція до невимушеності викладу, спілкування, а останнім часом навіть певної розв’язної манери подачі матеріалу авторами статей тощо.

Отже, варто зазначити, що у публіцистиці зіставлюваних мов нерідко спостерігається подібна мета використання зниженорозмовних експресивів – привернення уваги читача, висміювання певних суспільних і особистісних недоліків, вад, критика і розвінчання відомих політиків, зірок шоу-бізнесу, іронізу-

вання над ними, осуд негідних дій і вчинків та ін. Засвідчено певні відмінності використання негативномаркованих одиниць в обох мовах: частотність уживання, різні фонові знання й асоціації у представників цих народів, особливості словотворення таких слів і фразем тощо.

Результати дослідження стануть у нагоді фахівцям у процесі викладання стилістики, лексикології, фразеології, а також у перекладознавчій практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Вид. центр “Академія”, 2006. – 424 с.
2. Михальченко М. М. Імплікатури як засіб вираження категорії оцінки / М. М. Михальченко // Східнослов’янська філологія : зб. наук. пр. – Вип. 16. Мовознавство – Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2009. – С. 217–223.
3. Стишов О. А. Зниженорозмовні фразеологізми в мові сучасних українських мас-медіа / О. А. Стишов // Лінгвістика – Луганськ : Вид-во ЛНПУ імені Тараса Шевченка “Альма-матер”, 2006. – № 1 (7). – С. 73–86.
4. Тараненко О. О. Колоквіалізація, субстантивізація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х років) / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2002. – № 4–5. – С. 34–39.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ЇХ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ЛУ – “Літературна Україна”
УМ – “Україна молода”
ШП – “Шлях перемоги”
МУ – “Молодь України”
УС – “Українське слово”

Ч.-Т. – “Час-Тіме” (газета)
Б. – “Березіль” (журнал)
S – The Sun : Режим доступу :
<http://www.thesun.co.uk>

ГАЗЕТНИЙ СТИЛЬ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

МОСКАЛЮК Н. В.

Київський національний лінгвістичний університет

Дослідження функціональних стилів посідає важливе місце в сучасній лінгвістиці, яке не втрачає своєї актуальності, оскільки система функціональних стилів перебуває в процесі постійного розвитку [2, с. 16; 12, с. 63]. Інколи межі стилів визначити нелегко, а стилі важко відокремити від жанрів, особливо, коли йдеться про газетний стиль.

Мета статті: порівняти різні точки зору щодо статусу газетного стилю у сучасній лінгвістиці й визначити його місце в системі функціональних стилів.

Завдання статті: розглянути поняття стилю та жанру, сфери використання і призначення газетного стилю, його ознаки й характеристики, функції газетного стилю, жанри й підтипи газетних текстів.